

Kerran vielä – Lyhyttä suppeampi kurssi oikeuden perusteista

Aulis Aarnio

Ehkä minun pitäisi eläinten oikeuksista puhuttaessa jättää kenttä jo tykkänään kotitekoisille oikeusfilosofeille. Heitä kun tuntuu kovasti kuumottavan epäilyni siitä, että eläimillä ei *juridisessa mielessä* ole oikeuksia. Kiusaus oikaista muutama alkeellinen väärinymmärrys on kuitenkin liian suuri, jotta jättäisin tilaisuuden käyttämättä.

Olen näidenkin asioiden yhteydessä viitannut brittiläisen filosofin Gilbert Rylen luomaan käsitteeseen kategoriaaerhdys. Toistan esimerkin tässä. Kun Oxfordissa vieraillelle henkilölle oli näytetty *kaikki*, mikä näyttää voitiin (rakennukset, nurmikentät, luentosalit, hallintotilat, opettajat ja oppilaat), vieras kysyi: Entä missä on itse yliopisto?

Tämän lehden sivuilla esiintyneitten tuomas räsästen ja elisa aaltoloitten kanssa on samoin. Juuri kun on päässyt selittämästä oikeuden peruskategoriat, esimerkiksi oikeuden objektin ja subjektin, oikeuskelpoisuuden ja oikeustoimikelpoisuuden käsitteet, vastuun ja velvollisuuden suhteen oikeuksiin ja kaikkien niiden soveltuvuuden eläinten ”oikeuksiin”, he nostavat kirkkaan, viattoman katseen ja kysyvät: Entä missä sitten ovat itse oikeudet ja vallan eläinten? Vanhan kunnan Oxfordin filosofin luut varmaan kolisevat tällä kohden arkussa.

Koska näin on, muistutan vielä kerran, että oikeuskelpoinen on *juridisessa mielessä* vain ihminen. Mikä eläin on ympäristöhistoriallisessa tai ympäristöeettisessä katsannossa, jää minulle arvoitukseksi, kun en ole alan miehiä. Mutta se, minkä väitän olevan juridisesti oikein, on ollut sitä roomalaisten päivistä, yli 2000 vuotta. Ja mitään muuta en ole väittänyt, esimerkiksi ole esittänyt yhtään ainutta ympäristöhistoriallista väitettä.

*

Tuomas Räsänen, niin kuin eräät muutkin, viittaa sikiön ja dementikon asemaan. Syntymättö-

män (*nasciturus*) ja mielenterveytensä kadottaneen ongelmat olivat jo Rooman Forumilla tuttuja. Dementikon pulmat ovat testamenttioikeuden ja ylipäätään siviilioikeuden arkipäivää. Olen yrittänyt tässä suhteessa pitää omalta osaltani juridista osaamista ajan tasalla alan oppikirjoissa (esim. Aarnio-Kangas, *Suomen jäämistöoikeus II*, 2000) ja viittaan dementian osalta tuossa teoksessa esitettyyn. Kysymys on *oikeustoimikelpoisuuden* rajoista.

Jokaiselle lakimiehelle tuttu ongelma on myös siinä, milloin sikiö saavuttaa *oikeuskelpoisuuden* eli missä vaiheessa siitä tulee oikeuksia omaava oikeussubjekti. Siinä suhteessa kannattaa viitata esimerkiksi Perintökaaren 9. luvun säännöksiin, joissa määritetään ennen perittävän kuolemaa siitetyn mutta vielä syntymättömän asema. Tämä samaten kuin orjien asemaa koskenut oikeusfilosofinen pohdiskelu on kulkenut oikeuden vanavedessä vuosisatoja. Lisätietoa haluaville suosittelen oikeustieteen, ennen muuta siviilioikeuden klassisia perusteoksia. Tämän lehden palstatilaa ei ole aihetta näiden perustietojen kertaamisella kuluttaa.

*

Mitä eläimiin tulee, eläinsuojelun valvontaorganisaatio huolehtii jo nykyisin siitä, ettei ihminen (sic!) tuota eläimille kipua tai kärsimystä, ei esimerkiksi jätä niitä ruokkimatta. Sen sijaan eläinsuojelu ei puutu siihen, jos verikoira puree pään poikki Kiinan palatsikoiralta. Siitä kyllä saattaa purijan omistaja joutua kiipeliin, koska on (ilmeisesti) laiminlyönyt vaaran estämisen. Mutta siitä ei seuraa, että Kiinan palatsikoiralla (tai sen kennelperheellä) on isompia koiria kohtaa oikeuksia (ei toisaalta myöskään velvollisuuksia). Ne eivät esimerkiksi voi vaatia kennelperheelle korvausta karkeuksiin syylistyneeltä verikoiralta.

Oikeus ollakseen aito oikeus, eikä pelkkä ”oikeus” edellyttää, että oikeudenhaltijalla on mahdollisuus vaatia oikeuden toteuttamista. Ei

vain ihmisiin, vaan – jos asia vievään loppuun asti – myös toisiin eläimiin nähden. En huomannut Tuomas Räsäsen pohtivan tätä asiaa. Miksi eläimillä on oikeuksia vain *ihmisiin* nähden? Siksikö, että ainoastaan ihmisellä on oikeusjärjestys, mutta ei eläimillä? Siksikö, että ihmisten tuomioistuimissa voidaan vain ihmisten asioita, eikä eläinten tuomioistuimia ole? Kysymykset saattavat tuntua ilkeiltä, mutta ne ovat looginen seuraus siitä, että otetaan vakavasti Räsäsen ja hänen kaltaistensa itseoppineiden mutta omasta mielestään asiat tietävien oikeusajattelijoiden mietteet.

Eikä tässä kaikki. Olen aikaisemmin tässä lehdessä yrittänyt korostaa, näköjään turhaan, että oikeuksista puhuttaessa on otettava väistämättä mukaan velvollisuus. Aito velvollisuus on sitä, että voidaan saattaa joku vastuuseen velvollisuuden rikkomisesta. Oikeusloogisesti on edelleen niin, että oikeuden vastapoolina on velvollisuus. Ja juuri siinä on asian ydin, jos ja kun pysytään *juridiikan* alueella, eikä paeta sitä löyempien käsitteiden pariin. Ettei tule Räsäselle epäselvyyttä, painotan, sanon todella painotan, oikeudellista näkökulmaa. Siitä katsoen oikeudet ja velvollisuudet ovat jotakin muuta kuin ”oikeudet” ja ”velvollisuudet”, vaikka sitä ei-juristin on näköjään liki mahdotonta tajuta.

*

Eläinsuojelun valvoja ei vaadi eläimen oikeuden toteuttamista, vaan sitä, että eläimen *omistaja tai haltija* lakkaa tuottamasta eläimille tuskaa taikka epämukavuutta. Näin siksi, että *ihmisille* on säädetty velvollisuuksia käyttäytyä asiallisesti eläimiä kohtaan. Tästä ihmisten velvollisuudesta ei seuraa juridisesti eikä loogisesti, että eläimillä on vastaava oikeus ihmistä kohtaan. Sillä on kyllä ”oikeus” – tottahan toki – elää *eläimen arvolle* sopivaa elämää jossakin ”oikeus”-sanan epämääräisessä ja kansankielises-

sä mielessä. Mutta kukaan ei varmaankaan vakavissaan luulottele, että kissalla on oikeuksia toista kissaa tai koiralla toista koiraa kohtaan, eikä kissalla myöskään velvollisuuksia naapurin kissaan kohtaan. Vai mitä ympäristöhistoria sanoo?

En osaa kuvitella *yhteiskuntaa*, jossa lainsäätäjä ottaisi tosissaan eläinten ”oikeudet” niin, että niistä tehtäisiin lainsäädännöllisesti aitoja oikeuksia. Se merkitsisi yhteiskunnan ja yhteisön käsitteiden radikaalia uudelleen arviointia, jollei sitten ole kysymys vain tunteenomaisesta sanahelinästä, jossa ”oikeudesta” tehdään lainsäädännöllä oikeus. Mutta sellaisessa oudossa tilanteessa lainsäädäntöelimen kannattaisi kiiiruusti mennä teoreettisen yhteiskuntatieteen ja oikeusteorian peruskurssille.

*

Päättyäkseen tämä kirjoittelun edes johonkin tolkulliseen toteamukseen viitataan uudelleen *V. N. Hohfeldtin* maailmankuuluun ja yhä vielä kritiikin kestävään erotteluun mm. oikeuden ja velvollisuuden, luvan (sallimisen) ja kiellon välisestä suhteesta. Sen tapaisille mietteille *juridiikka* rakentaa teoriansa oikeuksista ja ”oikeuksista”. Ne teoriat eivät ole minun luomia (vaikka Räsänen ehkä niin antaa ymmärtää), ne ovat suunnaton kerrostuma eurooppalaista ajattelua alkaen Aristoteleesta ja antiikin suurista oikeusoppineista.

Itse rakennan oikeudellisen ajatteluni tuon tradition – ja olen siitä perinteestä ylpeä – varaan yhtenä osana sitä. Sen sijaan en uskaltaudu ajatuksineni ympäristöhistorian reviiirille, Suutari näet pysyköön lestissään. Joka suutari.

Kirjoittaja on oikeustieteen tohtori ja emeritusprofessori, lakimies ja oikeusfilosofi.